

זרקור על העזרה התיכון

עיראק בתהפוכותיה

(מכתבות בעיתונות בריטית)

א. גישושי כלכלה

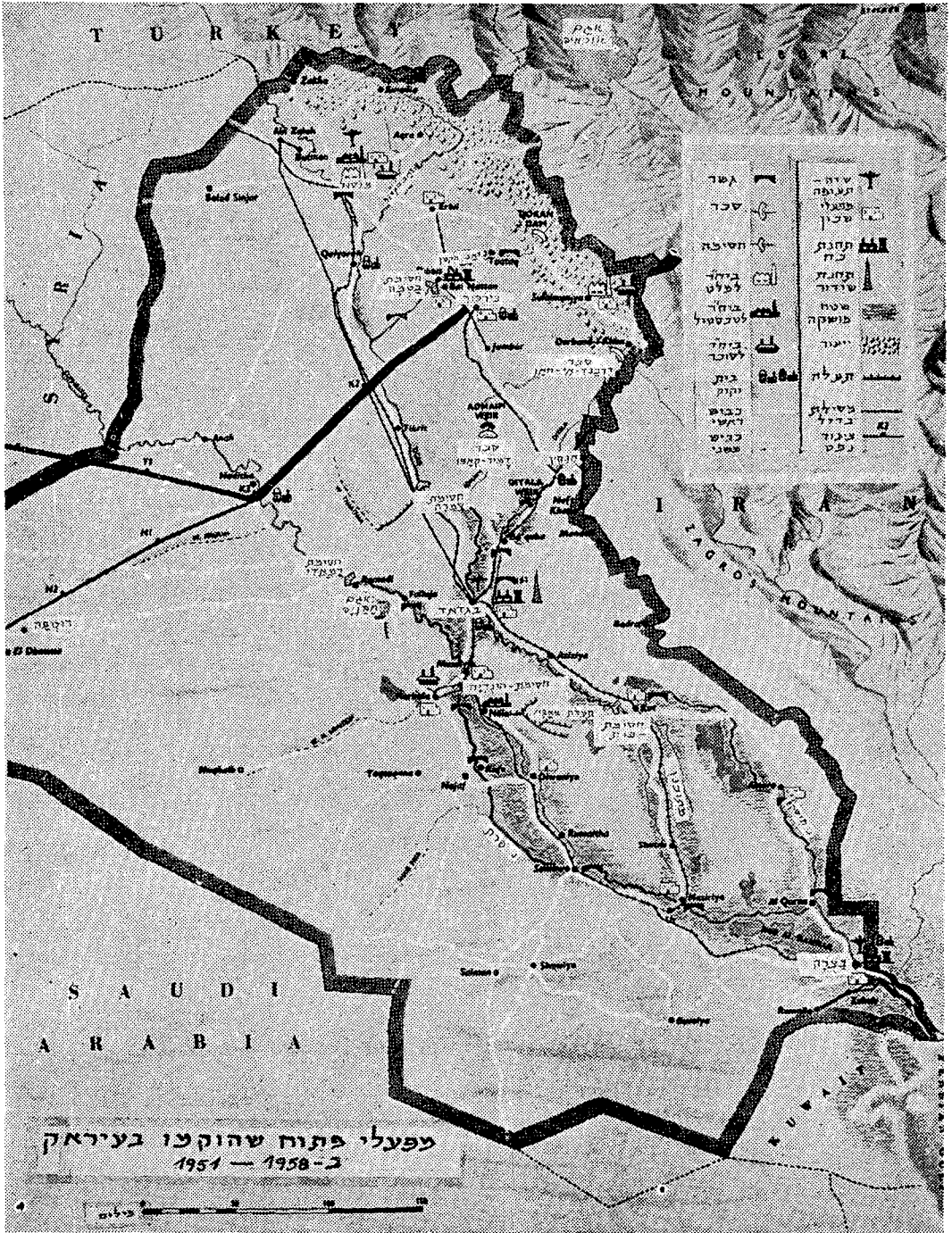
תיקונייה הראשונים של המהפכה העיראקית — תכליתם היתה לתת מענה על הסוג הרגשני-יותר שבסוגי הביקורת, אשר נמתחה על ה"משטר שנחרב". ההרגשה היתה כי המחשת ההזדהות עם קע"מ — אין הכרח כי תדחה עד לשעת ההכרעה בין איחוד גמור, כרצון אנשי "בעת" לבין פדרציה, כרצון כל השאר. ביטולו — ביום השני למהפכה — של המשפט השבטי בתור מערכת חוקים נפרדת, היתה מהלומה ראשונה נגד ה"פאודליזם" של בעלי האחוזות הגדולות. מהלומה שניה הנו החוק החדש לתיקון הבעלות על הקרקע. התיקונים שלהם תחיה ההשפעה המכרעת ביותר, הן לטוב ארוך והן לטוב קצר, יהיו התיקונים הכלכליים. כרגע משתרר בכנרד מצב-רוח של חרדה לעתיד, או שהמדינה תפתח בצעדים שיהיו גם אהודים על ההמון וגם מביאי ברכה, ואשר יפיתו רוח-חיים בכלכלת הארץ הקופאת כעת על שמריה — או שצפויים גישושים והמושך הקפיאה-על-השמרים, עם כל אותן הסכנות הנובעות מכך ל"תנועת ה-14 ביולי".

שאת הכוח החשמלי בעיראק ייצרו מהנפט שלה. "אנו רוצים למכור את הנפט שלנו, אם נוכל לקבל בעזרת המים את אותה כמות הכוח החשמלי, בכל, פילס" (פרוטה) שיתפנה יכולים אנו להשתמש במערכת נגד העני".

המשטר הישן לא טיפל בצורה נבונה בבעית האינפלציה, שבאה בעקבות מפעלים גדולים אלה, הכסף העודף "נספג" על ידי יבוא נעדר אחריות כלשהי של דברי מותרות.

ראשית כוונותיה של הממשלה החדשה היא לשמור על כל "פילס"; לא לטעון: "עשירים אנו, יש באפ- שרותנו לנהוג בפורנות, כי אם לומר: את המזומנים, שאנו מקבלים, חייבים אנו — לפי שעה — להשקיע מתוך הקפדה מחמירה לקראת אותו יום בו הכנסות- נפט אלה אפשר ויפתחו או יחדלו, דברי מותרות יוגבלו בהדרגה ולבסוף יוטל עליהם איסור גמור. התכנית השניה של הממשלה היא לעודד את התע- שיה, את הקמת מפעלי הפיתוח ארוכי-הטוח יביאו לידי גמר; אך במקום להתחיל בחדשים, תתרכז הממשלה בהקמת בתי-חרושת, שלפי טענת מוחמד

המשטר-הישן לקה בפורנות תמורה, חוזים כמעט ולא נבדקו, והם הוענקו תמורת שוחד, אחד המיני- סטרים, צדיק שוגש, סיפר שהגדולה בתגליות שהבי- אה לו המהפכה היתה, כי סוכני האימפריאליזם המקומיים היו גרועים בהרבה מהאימפריאליסטים עצמם: "שולחים הרבה יותר ידם בבצע, האמת היא, כי מצאנו, שחברות אנגליות אחדות סלדו מכך כיצד היו מעניקים חוזים רק לאלה, שפיזרו סכומים גדו- לים כדי לשחד את המיניסטרים המושחתים שלנו". לשכת הפיתוח השקיעה סכומים עצומים בתכניות לטוב ארוך, כגון סכרים, גשרים ודרכים, אשר לא הביאו תועלת מיידית לפלחים המרוששים, תכניות אלו לטוב ארוך, אף כי בעלות-ערך לעתיד לבוא, השפיעו הרבה פחות השפעה-של-ממש מכפי שצרי- כות היו להביא, שכן לא היו קשורות לכל תכנית של תיעוש. הסכרים, למשל, לא צוידו ליצור כוח-חש- מלי, ואפילו לא נבנו באופן שיאפשר לציידם בציוד כזה בעתיד. מוחמד חדיד, מיניסטר הכספים ומיני- סטר בפועל של פיתוח, סבור שעובדה זו משקפת את איבת הזרים לתיעוש, ואת רצונה של חברת הנפט,

באו מפעלי-פיתוח אלה מאוחר מדי?
האם היו בלתי-מספיקים ומעטים מדי?
האם לא כווננו במגמה ה"כדאית" ביותר לביסוס המשטר?

האם

גובה המסים. בעיראק של גורי לא היה קיים אפילו מס־קרקעות מאתו סוג מדומה, אשר נגבה במצרים הפארוקית.

אותו תכנון כלכלי, אשר מוחמד תדיד חושב לבצעו, אינו מקורי במיוחד: כבר שמענו על שאיי פות דומות בארצות אחרות שלא מומן הפכו לעצמי-איות. אך מה שמיחד את עיראק הוא, שאין כאן צורך בנסים — אלא בשלום ובאחדות — כדי להביא שגשוג לארץ זו של 6 מיליון הנפש. קרקע בכמות בלתי מוגבלת (מכאן רוחב־הלב בו נקבעת חלקת האדמה המכסימלית המותרת להחזקה ע"י פרט, לפי חוק תיקוני בעית הקרקע); חמשה נהרות שופעים; נפט, אשר יביא הכנסה-במזומנים במשך עוד עשרים שנה לפחות, ולאחר מכן יועיל לסיפוק צרכיה של עיראק־עצמה; עופרות גפרית אשר, לכשיפותחו, יתכן ויכניסו מדי שנה אותם רוחים שמכניס הנפט כיום; אוכלוסיה מעורבת שהכרומוזומים שלה קוראים שרים אותה עם אחידים מהעמים המוכשרים ביותר שבטולם־העתיד; כל אלה מהווים בצירופם יתרונות שקשה למצוא דומיהם. לדאבוננו, מזגם של העיראקים אינו מאלה העשויים ביותר לליכוד ולאחדות, ואין המאה העשרים נכללת בין התקופות שבהן קל להתגבש לשלום. פרט לכך — שאר האיות מבשריי העתיד הנם מצוינים.

חדיד אפשר להקימם בשלמות במשך שנה או שנתיים — ואז יוכלו להתחיל להעסיק פועלים ולייצר סחורות. אין כל תכנית לסוציאליזציה של התעשייה. היינו מב־כרים שהתעשייה כולה תמומן ע"י הסכונות פרטיים, אך אין די באלה, ולכן תבצע הממשלה השקעות בתעשייה. לשיכים, שקרקעם העודף נלקח מהם תמורת פיזויים כספיים, ינתן עידוד להשקיע בתעשייה. במלים אחרות: צפוי פיקוח בתחום הכספים. התופעה של גברים

שאינם יודעים קרוא וכתוב, עטורי עגל ועטופי כפיה, הנהגים בקדילאקים במקומות נופש בלבנון, תהיה אולי שכיחה פחות.

מפתח שלישי לעתידה הכלכלי של עיראק טמון בבקורת שיטת המסים. בימים שלפני המהפכה הכביד מאוד עול המסים על העניים מפאת מסי־העקיפין על צרכי המחיה; בעוד שהעשירים, וביחוד בעלי האחוזות, חמקו פחות או יותר מפגיעתן הרעה של

ג. במנוך המדיני

אך כסימן להשפעה הפרסית נודעת להם חשיבות: כי החלקים הדרומיים של עיראק (שהם החלקים העניים ביותר בהם חזקות ביותר הסיבות למהפכנות) הם שיעים מבחינה דתית. עיראקים רבים נוטשים בצדק הבדלי־דת — הן מפני שהשאלה אם עלי היה הכליף החוקי ואם לאו — אין לה שייכות רבה לבעיות זמננו; והן משום שפלוגתות אלו נוצלו בש־קידה ע"י גורמים מן החוץ. אך הפלוגתות, אם גם נוצלו — לא הומצאו. במשך מאות השנים הרבות של דיכוי עותומני נהגו בשיעים כבמינים ורדפום. לסונים של הצפון היתה תחושת זהות עם הכליפות העותומנית, אשר כמותה לא היתה לשיעים של הדרום מעולם. ההיסטוריה אינה נשכחת בשבועים ימים. כשעיראק נתכוננה כמדינה ערבית עצמאית לקחו הערבים השונים לידיהם את המלוכה החדשה והיו שמרנים, בעוד שהשיעים נשארו מהפכנים. שוב

לעיראק, שלא כלמצרים, אין גבולות מפורשים ומבודדים וממש כפי שלשדות עיראק חסרה אותה הקצעה גאומטרית ערוכה-למשעי האופינית לשדות מצרים, מקום שם הפוריות השופעת ומדבר גמור משתרעים זה בצד זה — כן עיראק, בתור מדינה־אומה, תתקשה למצוא בגיאוגרפיה דוקא את הסמל־המאחד הבטוח. חלקים אחדים בארץ, כגון מוסול, דומים לדרום־תורכיה או לצפון־סוריה. זובאיר, שב־דרום, נתונה כבר בערבת נג'ד. ב"ליואות" ההרריות של ארביל וסולאימניה רב יותר המשותף עם המרחצות הפורדיים במערב פרס מאשר עם הביצות באיזור הפרת הדרומי. ושוב, בעוד שעיראק ארץ ערבית היא, רבע מאוכלוסיתה דובר כורדית; ומיעוטים ניכרים הם דוברי ניבים אחרים, כשדים או תורכיים. בעיר הקודש קרבלה מדוברת הפרסית במדה מרובה. בתור קבוצה לשונית אין דוברי הפרסית בולטים.

הפורדים, שהם סונים ברובם, היו נכונים למרדנות אם גם מניעיהם לכך היו יותר לאומיים מאשר דתיים. העניות המריצה את אלה ואת אלה.

הרי שישנם בעיראק גורמים, הפועלים נגד האחדות ה"מונוליתית" נוסח-מצרים. אין כאן יאוש מן המפלגות; מצויה התלהבות לעתונות חופשית; ומפגות אלו — ועתונות כזו — מן-ההכרח שהיו משקפות חברה מפוצלת.

לפני המהפכה בעיראק ייצגו שני גופים פוליטיים את פלגיי-המחשבה העיקריים: — "מפלגת האיטיות קלאק", ("העצמאות") והמפלגה הדמוקרטית של צ'דרג'י (המפלגה הקומוניסטית הקטנה סבלה מאי-יעילות-היא ומן האיסור עליה מטעם החוק; ואילו המפלגה הקונוסטיטוציונית של נורי אס-סעיד סבלה מזה שהיא לא יצגה איש אלא את עצמה, האיטיותקלאק מגמתה היתה לעבר-הימין והיתה לאומנית — על פי מושגו של מציני, בשמה את העצמאות הלאומית מעל לכל דבר אחר, ולא התענינה במיוחד בתיקונים חברתיים. מפלגה זו סיכנה את גורלה בתמכה במהפכתו של ראשיד עלי ב-1941; היא היתה מוכנה לשתף פעולה עם גרמניה הנאצית. הדמוקרטים, הנרטים יותר לעבר שמאל (ואשר הואשמו בקומוניזם ע"י נורי אס-סעיד) רצו כמובן בעצמאות; אך הדגש שלהם היה יותר על תיקונים חברתיים מרחיקי-לכת, על ביטול המשפט השבטי, ועל פירוק המשטר הפאודלי. שתי המפלגות שיתפו פעולה בהזדמנויות כגון המהומות נגד חוזה פורטסמאות.

הממשלה שהוקמה ב-14 ביולי ייצגה קואליציה לאומית אמיתית. בצד ה"פנים החדשות" — אנשי הצבא הבלתי מוכרים עדיין אם כי רבי הכוח — היה בתוכה גם אוסף של מהפכנים אזרחיים, שייצגו את כל הגוונים של דעות פוליטיות, פרט לאלה שדבקו בגלוי בהשקפות קומוניסטיות. חדש-מקרוב-בא בעל-חשיבות היה "הבעת", מפלגה זו, ששרשיה בסוריה, ייצגה סוציאליזם פאן-ערבי; אך מאורעות השנים האחרונות, ההתקפות על מצרים, והקמת קע"מ הפכו אותה ליותר ערבית מאשר סוציאליסטית; היא הראתה כבר בסוריה, שלמען האיחוד הערבי מוכנה היא לחזות בביטול קיומה-היא כגוף בפני-עצמו.

שיווי המשקל שנקבע עתה — הרחיק יותר שמאלה מאשר בממשלה הראשונה. עד כה לא נתנו הקומוניסטים לאיש סיבה כלשהי להתלונן. אין הם רוצים אלא חופש להוציא דברים לאור ולהתארגן. הם מקורבליים מאוד על הקהל. הגושפנקא "שמאל" מספיקה בכדי שימכר — כפי שראיתי בעצמי בבית קפה של שכבות-עובדות — מספר רב מאוד של קונטרסים בעלי שמות משעממים. הנהגתם הנתונה לתהליך של התארגנות-מחדש, איננה מותחת ביקורת על היחס הסובלני שקאסים נוהג ב"חברת הנפט העיראקית" אחד הדברים המבטאים את הזירותו. הם היו מעדיפים תיקוני קרקע קיצוניים יותר, אך הדבר, שהם דרשו, היה חלוקת קרקעות ולא הלאמתם. הם היו רואים ברצון חיסול מהמיר יותר של "המשטר הישן"; אך הקומוניסטים, שאני מכירם, אינם דורשים פסקי-

הפולטיים את פלגיי-המחשבה העיקריים: — "מפלגת האיטיות קלאק", ("העצמאות") והמפלגה הדמוקרטית של צ'דרג'י (המפלגה הקומוניסטית הקטנה סבלה מאי-יעילות-היא ומן האיסור עליה מטעם החוק; ואילו המפלגה הקונוסטיטוציונית של נורי אס-סעיד סבלה מזה שהיא לא יצגה איש אלא את עצמה, האיטיותקלאק מגמתה היתה לעבר-הימין והיתה לאומנית — על פי מושגו של מציני, בשמה את העצמאות הלאומית מעל לכל דבר אחר, ולא התענינה במיוחד בתיקונים חברתיים. מפלגה זו סיכנה את גורלה בתמכה במהפכתו של ראשיד עלי ב-1941; היא היתה מוכנה לשתף פעולה עם גרמניה הנאצית. הדמוקרטים, הנרטים יותר לעבר שמאל (ואשר הואשמו בקומוניזם ע"י נורי אס-סעיד) רצו כמובן בעצמאות; אך הדגש שלהם היה יותר על תיקונים חברתיים מרחיקי-לכת, על ביטול המשפט השבטי, ועל פירוק המשטר הפאודלי. שתי המפלגות שיתפו פעולה בהזדמנויות כגון המהומות נגד חוזה פורטסמאות.

הממשלה שהוקמה ב-14 ביולי ייצגה קואליציה לאומית אמיתית. בצד ה"פנים החדשות" — אנשי הצבא הבלתי מוכרים עדיין אם כי רבי הכוח — היה בתוכה גם אוסף של מהפכנים אזרחיים, שייצגו את כל הגוונים של דעות פוליטיות, פרט לאלה שדבקו בגלוי בהשקפות קומוניסטיות. חדש-מקרוב-בא בעל-חשיבות היה "הבעת", מפלגה זו, ששרשיה בסוריה, ייצגה סוציאליזם פאן-ערבי; אך מאורעות השנים האחרונות, ההתקפות על מצרים, והקמת קע"מ הפכו אותה ליותר ערבית מאשר סוציאליסטית; היא הראתה כבר בסוריה, שלמען האיחוד הערבי מוכנה היא לחזות בביטול קיומה-היא כגוף בפני-עצמו.

הקואליציה צומקה עתה ע"י סילוק ה"בעת", אך בא — וכבר הלך. רב הרושם שבשינויים אלה היה הנמכת מעמדו של עבד-אס-סלים עריף, מי שהיה חברו-לנשק של גנרל קאסים, סגן ראש הממשלה,

כיצד מתרצים...

...כמידה שמחשבת הבריטים בעיני המזרח-התיכון מגדירה אוטומטית את הזיון ה"מתנינות" לפי אמת-המידה של אנטי-נצרות — זכאי ראש-הממשלה של עיראק להחשב למתון גדול. אך האמנם זוהי הגדרה מספקת והולמת את המסיבות? אם רוצה ממשלת עיראק לשמור על עצמאותה, עליה לנהוג בקומוניסטים לפחות באותה מידה של תוקף בה נהגה בעריף וב-אנטי-בעת". הישנם לקאסים הן הרצון והן הכוח לעשות כן? במהלך האבקות עם עריף לא רצה הוא לספל בבתי-אחת אלא בסכנה אחת, והוא בירך על התמיכה שנתנו לו הקומוניסטים נגד אנטי-בעת". המכתין הוא בסכנות שבמצבו? לאחר שיחתי עם קאסים, לא סברתי כי הנו פרז'קומוניסטי; אך חשבתי כי יש לו מושגים נאיביים על אודות הפעולה שלהם, במידה שלא תיתכן אצל שום סוציאלי-דמוקרט מער-בי"...

* * *

...ניתן לשער כי יש יותר סיכויים לכך שעיראק תהפוך לקומוניסטית מאשר לכך-כי תהפוך ל"נאצרית". הריסת "בעת" יתכן וסילקה את הכוח הנגד-קומוניסטי הממשי ביותר שהיה בנמצא במדינה; והמגמה של בגדאד להתנגד לאיתוד עם מצרים תואמת לגמרי את הקו הסובייטי הנקוט עתה לגבי עניני המזרח-התיכון"...

* * *

...הדעה כי הדרך אל מוסקבה מדמשק או מכגאד מוליכה על-פני קהיר — דעה מוטעית היא. הדרך הישירה נהגה מהירה וקלה יותר, והיא מזיקה הרבה יותר לאינטרסים הבריטיים"...

(מרשמיו של חבר-פרלמנט שמרני בריטי, מהטוענים ל"סידור" עם עבד-אנ-נאצר, לאחר ביקור בעיראק).

או נגדס? יכולים לקרוא למעמד החדש המושל בעיר-ראק "המעמד-הבינוני-התחתון"; האם מעמד זה של קצינים ושל פקידים קטנים יזהה את עצמו עם המון הכפריים לשעבר המרושעים, אשר ה"שְׂרִיפּוֹת" שלהם, הבנויות בוץ ונפה, מקיפות את העיר? או שמא יתחילו להרגיש שמעמדם-הם בסכנה, ויגייסו את כוחם-הם וע"י כך יגבשו את המהפכה במבנה מעמדי חדש? רק החדשים הבאים יוכלו לתת מענה לשאלות אלו. כל המושל בעיראק יעמוד בפני מבחנים גדולי-ים. עליו לספק את השאיפה הלאומנית של הכור-דיס (או להסתכן בכך, שיפסיד את כורדיסתו, על נכסיה המינרליים); עליו לפייס את השיעים (או להסי-תכן בייחס-מרדנות מתמיד מצד המהפכנים המנוסים ביותר בעיראק); עליו להשביע את רצון הסטודנטים (או להסתכן בהתנגשויות שבהן יצטרך או לותר או לעשות עצמו לנורי-אס-סעיד חדש); עליו לשכנע את הערבים בערביותו (או להסתכן בהתנגשות עם ה-ארטילריה-של-רגשות רבת-המחץ של קעים). למושל הנוכחי יתרונות גדולים: — הפרסטיגיה של ה-14 ביולי, חברי-יעצים שקולים, וכוח מזוין שבו הוא יכול לבטוח. גם כסף יש לו — דבר שחסר היה לנאצר בבנותו מהפכתו-הוא. ואף-על-פי שמוטל עליו לשלוט בעם נסער ונוח להתפרץ, שאנשיו נודעו בשל פילור-גיהם ונטיותם לקשור-קשר, — גם נמצא בידו, לשעת-המבחן הגדול, קלף אדיר — עבד-אנ-נאצר עצמו — אשר הפועתו בבגדאד עשויה להוות חויה רגשית שתמס את רוב המחיצות ותאחד את כל המעמדות שבחברה. קלף זה יטילו על השולחן כמעט לבטח מתוך חשבון האינטרסים של עיראק, — ולא של מפלגה אחת או קבוצה אחת.

דין מות. שמחתם היתה רבה להורדת עריף מגדולתו. בהתנגשות אחת עם תומכי "בעת" בנג'ף, הקדושה בין ערי-הקודש, ניצחו הקומוניסטים ללא מאמץ.

רבות השאלות העוללות לעדער את האיזון הנוכחי. הישובו הסטודנטים אל אהבתם את הפעולה הפולי-טית, בבקשם מדיינים אחרי תואנה לשביתות ולהפ-גנות? התותרנה שביתות כאלו? ואם כן — התושג מטרתן בתמידות, והיעבור השלטון אל אלה המטיבים לארגן את הקולגיים? התדוכאנה השביתות? ואם כן, התפרוצנה התנגשויות, כבימי המשטר הישן? והיכן יעמדו החיילים, בהתנגשויות אלה, — עם קציניהם